

gamber bir taraftan teselli edilirken diğer taraftan gelecek için ona ümit verilmektedir.

Sûrenin muhtevası beş bölüm halinde incelenebilir. Birinci bölüm muhtemelen kâinatın düzeni ve yönetimiyle görevli olan meleklerle (sâffât) yeminle başlar, ardından bütün evrenin yaratıcısı ve geliştiricisinin bir ve tek olduğu belirtilir. Gökyüzünün yaratılışı ve yıldızlarla süslenişine temas edilerek ilâhî mesajı zaptedip iletmekle görevli melekler âlemine hiçbir şekilde nüfuz edilemeyeceği bildirilir (âyet 1-10). İkinci bölümde gerçekleşmesi muhakkak olan âhiret hayatından bahsedilir. Hz. Peygamber'in müşrik olan muhataplarının ilâhî vahyi alaya aldıkları, Kur'an'ın üstünlüğü karşısında âcizliklerini gizlemek için onun bir sihir ürünü olduğunu söyledikleri ve ölüm sonrası hayatı gerçekleşmeyecek bir şey olarak telakki ettikleri belirtilir, ardından bu halleriyle öldükleri takdirde cehenneme nasıl girecekleri tasvir edilir. Dünyada inkâr ve zulüm konusunda yardımlaşan kimselerin âhirette birbirlerini suçlayacakları, fakat bunun hiçbir yarar sağlamayacağı, çünkü dünyada iken, geçmiş peygamberleri onaylayarak hakkı tebliğ eden son peygambere ve tevhid ilkesine karşı büyüklük tasladıkları bildirilir. Ardından cennet ehlinin mutlu hayatına dair bazı tasvirler yapılır (âyet 11-74). Üçüncü bölümde Hz. Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Hârûn, İlyâs, Lût ve Yûnus konu edilir. Bunlardan İbrâhîm ve İlyâs'ın tevhid mücadelesinden kesitler verilir (âyet 75-148). Sûrenin dördüncü bölümü Resûlullah'a hitapla başlar; Câhiliye Arapları'nın kız çocuklarının olmasını istemedikleri halde melekleri Allah'ın kızları diye telakki etmelerinin hangi mantığa dayandığının sorulması istenir. Onların kendilerine ilâhî bir mesaj geldiği takdirde Allah'ın hâlis kulları olacaklarını vaad ettikleri halde son peygamberin tebligatını inkâr ettikleri belirtilir (âyet 149-170). Beşinci bölümde Cenâb-ı Hak'ın, peygamberlerin ve dolayısıyla müminlerin mutlaka zafer kazanacaklarını ezelde takdir ettiği ifade edilir; ardından Resûl-i Ekrem'e inkârcıları bir süre kendi hallerine bırakması ve onları gözlem altında tutması emredilir; müşriklerin bir gün acı âkibetlerini göcekleri haber verilir. Sûrenin son üç âyetinde Allah'ın yüceliği vurgulanmış, elçilerine selâm okunmuş ve âlemlerin rabbine övgüde bulunulmuştur.

Üslûp ve muhtevasından hareketle Sâffât sûresinin Mekke döneminin sonlarında nazil olduğunu söylemek mümkündür.

Sâffât sûresinin ilk âyetleri

Hz. Peygamber'in ilk muhataplarını teşkil eden Kureyşliler, son ilâhî vahye bir süre ilgisiz kaldıktan sonra gittikçe taraftar topladığını görünce onu bir vâkıa olarak kabul etmeye mecbur kalmış, fakat küçümsemeye ve alay etmeye başlamışlardır. Sûrede bu davranışlarından dolayı Kureyşliler uyarılmış, geçmiş peygamberleri inkâr edenlerin başına gelenlerden ibret almaları istenmiş, ölümden sonraki hayatın sahnelerinden örnekler verilmiş, muhatapların düşünce ve gönül dünyasına hitap edilmiştir.

Hz. Peygamber, kendisine daha önceki üç ilâhî kitaptan da fazlasının verildiğini açıklarken Sâffât'ın da içinde bulunduğu, âyet sayısı yüzü aşan sûrelerin Zebûr'a denk geldiğini belirtmiştir (İbrâhîm Ali, s. 224-227, 301, 313). Resûlullah'tan sûrenin son üç âyetini sohbetinin sonunda okuyan, diğer bir rivayete göre ise her namazın sonunda üç defa tekrar eden kimsenin kıyamet gününde büyük bir mükâfata nâil olacağı nakledilmiştir (İbn Kesîr, VI, 43; Şevkânî, IV, 405). Übey b. Kâ'b'dan Hz. Peygamber'e nisbet edilerek rivayet edilen, "Sâffât sûresini okuyan kimseye bütün cin ve şeytanların sayısının on katı sevap verilir; inatçı şeytanlar kendisinden uzaklaşır ve şirkten kurtulmuş olur; koruyucu melekleri kıyamet gününde kendisinin peygamberlere iman ettiğine dair şahitlik yapar" anlamındaki sözün (Zemahşerî, IV, 69) asılsız olduğu kaydedilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 720). Muhammed Bekr İsmâil *Sûretü's-Sâffât: Dirâse tahlîliyye* adıyla bir eser kaleme almıştır (Kahire 1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şff" md.; Ta-berî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXIII, 42; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 69; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-âzîm*, Beyrut 1385/1966, VI, 3, 43; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 720; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Kahire 1349-51, IV, 405; El-mallî, *Hak Dini*, V, 4044; Ca'fer Şerefeddin, *el-Mevsû'atü'l-Kur'âniyye haşâ'îşü's-süver*, Beyrut 1420/1999, VII, 201-224; İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'illü sûveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-227, 301; A. Rippin, "al-Sâffât", *EI²* (İng.), VIII, 798.

BEKİR TOPALOĞLU

SAFFET BEY

(1870-1913)

Deniz tarihçisi, yazar.

Rûmî 8 Mayıs 1286'da (20 Mayıs 1870) Kal'a-i Sultâniyye'de (Çanakkale) dünyaya geldi. Babası bahriye çarkçı kolağalığından emekli Rif'at Bey olup ailesi aslen Abanalıdır. Kasımpaşa Bahriye Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra 30 Ağustos 1885'te Mekteb-i Fünûn-ı Bahriyye-i Şâhâne'ye girdi. Buradan 5 Temmuz 1887'de mülâzım-ı sâni olarak mezun oldu ve Mehmed Selim firkateynine mühendis tayin edildi. 19 Haziran 1889'da mülâzım-ı evvel rütbesine yükseltildi; aynı yıl Marmara vapurunda ikinci seyir zâbiti olarak görev yaptı. İngilizce ve biraz da Almanca bilen Saffet Bey, Alman bahriye manevraları hakkında bir risâle kaleme aldı. Ayrıca İngiltere sefâreti İstanbul Liman Müdürlüğü William A. Thompson'ın üç yıldan beri üzerinde çalıştığı, Türkçe, İngilizce, İtalyanca ve Fransızca bahriye tabirlerini içeren *Istulâhât-ı Bahriyye* adlı lugat kitabının (İstanbul 1892) tamamlanmasına yardım etti. Tabirlerin Türkçe'ye tercümesi yanında eserin maddelerinin tertip ve tanziminde katkısı oldu. Bu husustaki yardımlarından dolayı birinci dereceden sanayi nişanı ile taltif edildi.

30 Kasım 1889'da Nüvid-i Fütûh gemisinde göreve başladı. 29 Haziran 1890 tarihli iradeyle gemilerin armalarının imali ve gereği gibi kullanılmasını sağlayan sınıf mensubu subay olarak (tirigüverte) Erkan-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi'nde görev aldı. Bu arada Şubat 1891'de devlet hizmetine giren Alman uyruklu Ferik Hofe Paşa'nın yardımcısı oldu ve paşa ile beraber on yıl Bahriye Mektebi'nde fenn-i harb ve balistik dersleri okuttu.

17 Nisan 1893'te yüzbaşı rütbesine yükseltilmiş olan Saffet Bey 9 Haziran 1897'de sol kol ağası, 8 Kasım 1899'da binbaşı rütbelerini aldı. 11 Ağustos 1900'de padişah yâverliği pâyesini kazandı. 23 Nisan 1902'de Heybetnümâ korvetinde görev yaptı. 5 Şubat 1903'te tirigüverte olarak vazife gördüğü bir sırada 29 Temmuz 1903'te kaymakamlık rütbesine yükseltildi. Üzerinde padişah yâverliği ve kaymakamlık olmasına rağmen Eylül 1900'de tesbit edilemeyen bir sebeple Çanakkale'ye sürgüne gönderildi. 3 Ekim 1903'te 2. Fırka-i Hümâyun kumandanı Yâver-i Ekrem Müşir Şevket Paşa'nın yazdığı bir tezkerede onun re'sen bir memuriyetle taşrada görevlendirilmesinin yerinde olmayacağı, rütbesine uygun bir vazifede kullanılmasının daha isabetli olacağı şeklindeki ricası üzerine Çanakkale'de bulunan zırhlı Aziziye firkateyninde ikinci süvari olarak görevlendirilmesi kararlaştırıldı (10 Ekim 1903). Burada fazla kalmayan Saffet Bey 1904'te herhangi bir görev verilmeksizin İstanbul'a döndü. İstanbul'da bulunduğu sırada Akdeniz Filosu kumandanlığı ile aralarında geçen bazı olaylar sonucu 25 Mart 1905'te dört ay hapis cezası aldı.

17 Nisan 1907'de Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi'nde tirigüverte olarak vazife yaptığı tesbit edilen Saffet Bey, aynı yılın 11 Kasımında İdâre-i Mahsûsa Vapur Şirketi'nde seyr-i sefâin inspektörü ve kömür memuru olarak görevlendirildi. Bu arada 27 Ağustos 1907'de miralaylığa yükseltildi. 10 Eylül 1908'de Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi'nde görev aldı ve aynı yılın 12 Kasımında Şûrâ-yı Bahriyye üyesi oldu. Eylül 1908'de Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Mektebi'nde teşkilât ve muhârebât-ı bahriyye dersi öğretmenliğinde bulundu. 28 Aralık 1908'de merkez gemisine tayin edildi. 7 Ağustos 1909'da muhtemelen padişaha yakınlığından dolayı İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin giriştiği tasfiye hareketinde rütbesi kaymakamlığa indirildi. 8 Kasım 1909'da Tersane Memuriyeti 6. Şubesi Tâlim, Tedrîs ve Nizâmât-ı Sâire Kısmı müdürü oldu. 8 Temmuz 1910'da Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi 5. Şube müdürü olarak görev yaptı. Saffet Bey'in çok hareketli geçen çalışma hayatı kısa sürdü. Amansız bir hastalığa yakalanarak Rûmî 5 Kânunuevvel 1329 (18 Aralık 1913) tarihinde vefat etti. Kasımpaşa'da Kulaksız Mezarlığı'nda Bayramiyye şeyhlerinden İdrîs-i Muhtefî'nin mezarının civarına defnedildi.

Saffet Bey, askerî görevlerinin yanı sıra 1324'te (1908-1909) kurulan Türk Derne-

Saffet Bey

ğî'nin etrafında toplanan aydınlarla beraber çalışmış, özellikle Türkçülüğün ilmi çerçevesinin teşekkülünde yardımcı olmuştur. Turfan yöresinde yaptığı kazılarla tanınan Albert August von le Coq'un 1908'de neşredilen bu kazılarla ilgili bir tebliğini Türkçe'ye çevirip *Türk Yurdu* mecmuasında neşretmiştir. Ayrıca Osmanlı Türkleri'nin deniz tarihini en iyi bilen bir kişi olarak tanınmıştır. Saffet Bey'in bu yöndeki çalışmaları Târîh-i Osmânî Encümeni'nin teşkilinde fahri üyeliğe tayin edilmesiyle ödüllendirilmiştir. *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*'nın hemen her sayısında bir makalesi neşredilmiş, ayrıca *Türk Yurdu*, *Türk Derneği*, *Donanma-i Osmânî Muâvenet-i Milliye* mecmualarında, *Ceride-i Bahriyye*'de makaleleri yayımlanmıştır. Özellikle *Ceride-i Bahriyye*'de belgelere dayalı olarak neşredilen makalelerini daha sonra bir araya toplayarak bastırmıştır.

Eserleri. Kâtib Çelebi'nin *Tuhfetü'l-kibâr fi esfârî'l-bihâr* adlı eserinin yeni ve resimli bir yayımını gerçekleştiren Saffet Bey'in (İstanbul 1329) diğer çalışmaları arasında şu eserleri sayılabilir: *Bahriye Müzesi Katalogu* (1917'de basılan bu katalogun bazı kayıtlarda Saffet Bey tarafından hazırlandığı belirtilmekteyse de katalogun üzerinde hazırlayıcısının ismi bulunmamaktadır); *Alman Bahriye Manevraları Hakkında Bir Risâle* (basılıp basılmadığı bilinmemektedir); *Mezemorta Hüseyin Paşa* (İstanbul 1327); *Bahriyyemiz Tarihinde Filâsalar* (İstanbul 1329; Deniz Basımevi tarafından yeni harflerle 1994'te tekrar basılmıştır). Belli başlı makaleleri de şunlardır: "İkinci Cerbe Harbi Üzerine Vesikalar" (*TOEM*, 1. cüz [1 Nisan 1326], s. 20-34; 2. cüz [1 Haziran 1326], s. 85-102); "Koyun Adaları Önündeki Deniz Harbi ve Sakız'ın Kurtuluşu" (*TOEM*, 3. cüz [1 Ağustos 1326, İstanbul 1328], s. 150-177; bu makale Emin Yakıtıl tarafından *Türk Dünyası Araştırmaları*'nda yayımlanmıştır

[İstanbul 1982, s. 176-216]); "Sığın Donanma Harbi Üzerine Bazı Vesikalar" (*TOEM*, 9. cüz [1 Ağustos 1327, İstanbul 1329], s. 558-562); "Bir Osmanlı Filosunun Sumatra Seferi" (*TOEM*, 10. cüz [1 Teşrinievvel 1327, İstanbul 1329], s. 604-614; 11. cüz [1 Kânunuevvel 1327, İstanbul 1329], s. 678-683; Doğan Özkömürçü tarafından *Türk Dünyası Araştırmaları*'nda yayımlanmıştır [II/12, İstanbul 1981, s. 205-219]); "Bahri Hazerde Osmanlı Sancağı" (*TOEM*, 14. cüz [1 Haziran 1328, İstanbul 1330], s. 857-861); "Karadeniz-İzmit Körfezi Kanalı" (*TOEM*, 15. cüz [1 Ağustos 1328, İstanbul 1330], s. 948-956; Doğan Özkömürçü tarafından *Türk Dünyası Araştırmaları*'nda yayımlanmıştır [II/10, İstanbul 1981, s. 143-151]); "Raguza (Dubrovnik) Cumhuriyeti" (*TOEM*, 17. cüz [1 Kânunuevvel 1328, İstanbul 1331], s. 1061-1070); "1205'te Donanmamız" (*TOEM*, 22. cüz [1 Teşrinievvel 1329, İstanbul 1331], s. 1370-1377); "Umûr-ı Bahriyye Nezâreti" (*TOEM*, 21. cüz [1 Ağustos 1329, İstanbul 1332], s. 1350-1351); "Nakşa (Naksos) Dukalığı, Kiklad Adaları" (*TOEM*, IV/23. cüz [1 Kânunuevvel 1329, İstanbul 1332], s. 1444-1457); "Şark Leventleri, Sumatra Seferi Üzerine Vesikalar" (*TOEM*, 24. cüz [1 Şubat 1329, İstanbul 1332], s. 1521-1540); "Kıbrıs Fethi Üzerine Vesikalar" (*TOEM*, sy. 19 [1 Nisan 1329], s. 1177-1193).

BİBLİYOGRAFYA :

Deniz Müzesi Deniz Tarihi Arşivi, Künyeler Bölümü, *Defter*, nr. 1, s. 36; *Osmanlı Müellifleri*, III, 82; Babinger (Üçok), s. 432; "Saffet Bey'in Vefatı", *TY*, sy. 7 (1329), s. 1071; Necib Âsım, "Vefeyât: Saffet Bey", *TOEM*, IV/24 (1332), s. 1517-1520.

ALİ İHSAN GENCER

SAFFET MEHMED ESAD PAŞA (1815-1883)

Osmanlı devlet adamı,
Hariciye nâzırı ve sadrazam.

Receb 1230'da (Haziran 1815) İstanbul'da Fatih semtinde doğdu. Asıl adı Mehmed Esad olup babası voyvodalık görevlerinde bulunmuş Sürmeneli (Trabzon) Mehmed Hulûsi Ağa'dır. Beyazıt Camii'ndeki derslere devam ederek zor şartlar altında eğitimini sürdürdü. Arapça, Farsça, daha sonra Tercüme Odası'nda Fransızca öğrendi. Serasker Halil Rifat Paşa'nın kâhyalığını yapmakta olan, annesinin birinci evliliğinden dünyaya gelen ağabeyi Ârif Efendi'nin yardımıyla mülâzım olarak Dîvân-ı Hümâyun Kalemi'ne girdi (1831). Burada kendisine "Saffet" mahlası verildi ve döne-